

interview door Tawhida Engelenburg met Lisa van Bommel
(juni 2010)

**In je Curriculum Vitae zag ik dat je bent geboren in Augsburg, Duitsland.
Tot welke leeftijd heb je daar gewoond?**

Tot 19de, ik ben naar Nederland gekomen voor de studie aan de kunstacademie.

Hoe was de omgeving?

Veilig, spannend, avontuurlijk, alternatief, anders, natuur verbonden

Wat voor kind was jij vroeger?

**Heb je vroege herinneringen die je altijd dichtbij je hebt gedragen, die misschien ergens
deel uitmaken van het werk dat je nu maakt?**

Ik was erg avontuurlijk, dat omdat ik groot ben geworden met 4 broers. Alles wat zij deden, deed ik ook. Ik ging voetballen ipv. met een Barbiepop spelen. Daardoor moest ik vaak erg sterk zijn, terwijl ik me zwak voelde. Deze dingen komen steeds meer terug in mijn werk, ook al zou je dat niet direct zien in mijn werk. Je ziet het vooral in vrij recent werk terug.

Maar ook natuur, planten of alles wat groeit, is kwetsbaar en sterk in een.

Ook zie ik dat je voor de KABK een opleiding in Peru, Zuid-Amerika hebt gedaan.

Hoe ben je daar terecht gekomen?

We hadden een au- pair meisje, Maria Andrea, een Peruaanse. Zij was maar 5 jaar ouder dan ik en het voelde een zus voor mij.

Ik beloofde haar, dat ik nadat ik klaar was met school, naar Peru zou komen. Ik heb hard gewerkt in de zomer dat ik klaar was met school en kon dan voor een half jaar naar Zuid Amerika.

Ik heb daar gewerkt in het cafeetje van haar ouders, heb cursussen gevolgd en ben veel gereisd door het land, maar ook naar Bolivia en Chili.

Het was een van de belangrijkste ervaringen die ik heb mogen maken tot nu toe. Ik heb veel geleerd over het leven.

**Hoe was de opleiding daar? Kun je vertellen was er anders was aan het een kunstacademie
in Peru in vergelijking met de kunstacademie in Den Haag?**

Het was geen kunstacademie maar een kunstschool. Het was ook maar enkele maanden. Ik herinner me, dat ik de oudste was in de klas. Het was erg traditioneel, maar wel leerzaam. Veel bezig geweest met formele aspecten, vooral geschilderd/ getekend.

Waarom ben je naar Nederland verhuisd?

Mijn vader is Nederlander, uit het Westland. Hij leerde mijn moeder 1970 kennen en ze werden verliefd. Mijn moeder had al een kind, dus was het makkelijker dat hij naar Duitsland vertrok. Ik ben 1978 geboren en opgegroeid met een 'exotische' vader, in Beieren met een grappig Nederlands accent. Ik was altijd op zoek naar de andere 'wortels' in mij (ook duidelijk terug te vinden in mijn werk, trouwens, het geworteld zijn, zie terug in bv. de *Tragbare Gärten!*), die andere identiteit en zo besloot ik al op mijn 13de, te gaan emigreren naar Nederland.

Waarom ben je in Nederland gebleven?

Vooraf uit persoonlijke redenen, maar ook uit professionele redenen. Een ding was: ik voelde me nergens meer 'thuis'. In Duitsland waren mijn ouders ondertussen gaan scheiden, iedereen was uit mijn geboortestad vertrokken. In Nederland had ik veel kennissen en een beginnend netwerk, door de academie. Ik voelde me veilig en verbonden. Ik had hier een relatie en veel lieve vrienden, en na de academie veel steun aan klasgenoten.

Het is duidelijk te zien dat je sterke affiniteit hebt met de natuur.

In je werk wordt de natuur beschouwd als net zo levend en waardevol als een mensenleven. Waar komt deze affiniteit vandaan?

Mijn vader was/ is landschapsschilder. Elke zondag was familiedag. We gingen de natuur in. Mijn vader ging schilderen, wij met mama op pad in de natuur. Ik herinner me dat ik rond de puberteit heel vaak geen zin had, maar ik herinner me ook heel duidelijk, dat de natuur blij maakte en volkomen. Elke keer was er weer een wonder te ontdekken. Of mosselen in een beek of mooie paddenstoelen, bijzondere beesten. Er was altijd iets wat je op zondag avond gelukkig liet voelen.

Daarbij kwam dat mijn familie moeders kant allemaal een erg groen duim hebben. Ik herinner mijn oma en mijn moeder heel veel over planten praten. Mijn oma wist er alles van.

Mijn moeder kreeg wederom van haar oma (die ik helaas niet meer mee maakte) een enorme 'groene' kennis. Twee manden geleden was ik nog op bezoek bij mijn moeder in Duitsland. We gingen de natuur in om kruiden te halen (ze woont gewoon in een grote stad en is een heel moderne vrouw).

Terug kwamen we met een hele mooie tas vol met spannende groene bladeren waar ze een prachtige salade van maakte.

Ik vind dat heel bijzonder, want dat is verloren gaande kennis over natuur en dat is enorm jammer. Maar ook mijn vader heeft mij de liefde voor de natuur laten leren. Hij heeft een bijzondere kijk op de natuur en was vroeger ook vaak bezig met de vergaande natuur, ingestorte oude hutten, bomen die verrotten.

Mijn vader praat altijd over een 'ideëel erfenis', een idee over de dingen, de natuur, het leven, die we alle beide in ons dragen.

Hij wil dat eens opschrijven.

Heb je in je werk altijd al een sterke drang gehad te tonen hoe de mens in relatie staat tot de natuur?

Nee, dat is gewoon zo ontstaan. Ik heb vroeger altijd dingen verzamelt, natuurlijke dingen, dode natuur, afgestorven natuur. Ik vond dat heel boeiend, vaak heel esthetisch. Oude botten, oude overgebleven structuren van een cactus, van alles. Ooit heb ik een skelet van een overleden hond in een bos gevonden, daar heb ik nog heel veel delen van in mijn atelier liggen.

In de loop van mij academie tijd is dat veranderd.

Op eens vond ik het niet meer interessant omdat het natuurlijk al dood was. De spanning was er letterlijk uit. Ik vond uit dat het veel boeiender is, levend materiaal te gebruiken.

'Materiaal' dat nog bestaat, waar je op eens met het factor 'tijd' te maken krijgt. Met tijdelijkheid, vergankelijkheid, kwetsbaarheid. Ik voelde op eens heel intens de overeenkomst met ons menselijke natuur.

Toen ben ik het heel bewust in combinatie gaan brengen met de menselijk lichaam.

Het video waar ik een plantenblad op mijn huid naai is het eerste werk in die reeks.

Ik kan me voorstellen dat het Nederlandse ingekaderde landschap je behoefde om uit te beelden hoe de mens met de natuur omgaat heeft versterkt.

In veel werken kan ik de 'Nederlandse invloed' herleiden. Zoals in Flatland_ scape, sad tulip en to any happy flower.

In principe hou je de Nederlandse maatschappij een spiegel voor. Nederland Bloemenland krijgt in dit geval in plaats van nationale trots, een nationale schaamte.

Hoe wordt dit opgepakt door de toeschouwer?

Landschap is al eeuwen ingekaderd, dat is in Duitsland niet veel anders. Mensen maken zich het land eigen, nuttig. Dit vind ik verder logisch en geen bezwaar. Wat ik soms wel eens lastig vind is dat de mens de natuur veranderd. Ik heb moeite met genetische manipulatie en dit soort dingen, maar tegelijkertijd vind ik het uitermate boeiend en fascinerend. Ik vind het boeiend tot hoe ver de mens al in kan grijpen in een natuurlijk proces. Ik heb een tijdje het Biologisch Instituut van de Universiteit Leiden en een tuinbouwbedrijf in De Lier bezocht, omdat ik zo fascineert raakte, van waar ze mee bezig waren. Dus bij mij is dat een enorme aantrekkingskracht en een immense afstoting tegelijk. En dat maakt het voor mij heel boeiend, en blijvend interessant, die spanning.

Maar je hebt ook gelijk, ik hou de mensen een beetje een spiegel voor. Niet moraliserend, maar bewustmakend, waarnemend, observerend, aanwijzend. Dat deed ik zelf soms doordat ik zelf als kunstenaar in de rol van de 'schepper', de 'maker' stapte. Zie bijvoorbeeld het werk *Almost plants*, waar ik de plantjes sowieso zelf 'kweekte' maar ook die die weerbarstig naar het licht groeiden, elke dag weer terug te buigen om het doorzichtig draadje. Ook al gaf ik door het lange buisje al letterlijk een richting aan die ze moesten groeien.

Ik weet niet of de toeschouwer dat doorheeft

Misschien omdat ik decent iets probeer te vertellen en niet heel direct kritiek geef. Misschien voelt zich ook niemand direct als een persoon aangesproken.

Mensen vinden over het algemeen werk interessant, intrigerend, eng, mooi of dergelijke uitdrukkingen. Ja, ik denk dat mensen het wel zien, maar zich niet persoonlijk voelen aangesproken.

Begrijpen zij de hetgeen wat je wilt communiceren of stuit je vaak op onbegrip?

Soms wel, soms niet.

Maar dat is wat ik bedoelde, je moet je maar aangesproken voelen of als toeschouwer kunnen voelen wat een kunstenaar je wil zeggen.

Ik doe ook niet 'een' uitspraak. Wat ik na streef, zijn meerdere lagen die je als toeschouwer zou kunnen ontdekken of waar je zelf je laag eruit kan pikken, waar jij dan aansluiting krijgt bij het werk.

Soms zien mensen andere dingen terug, omdat ze zich door een klein detail geprikkeld, aangesproken of aan iets herinnert voelen, wat hen zelf betreft.

Als me dat lukt, als het iets losmaakt in de kijker, vind ik een werk geslaagd, niet als ik een boodschap communiceer.

Ik denk, dat maakt een werk anders arm of eenzijdig, weinig interessant. Maar ja, dat lukt mij ook niet altijd en heeft soms ook met geluk te maken.

In mijn ogen uit je werk zich heel expressief.

Ik vind de video Kuss een heel goed voorbeeld hiervan. De pijnfactor met de naald prikkelt de juiste zintuigen om deze boodschap over te brengen.

Zou je me iets kunnen vertellen over je gevoel als je denkt aan de scheiding tussen mens en natuur die in steeds extremere mate plaatsvindt?

De mens wil de natuur graag onderdaan maken, terwijl hij continue vergeet dat hij in eerste instantie zelf onderdeel is van natuur.

Ik denk eerlijk gezegd niet per se, dat de scheiding tussen mens en natuur steeds sterker plaatsvindt. De natuur is gewoonweg niet meer zo gedefinieerd zo hoe wij hem 'romantisch' definiëren. Ik ben als kunstenaar geen bepleiter van een natuur, zo hoe die ooit was.

De natuur is gewoon veranderd en gecultiveerd, met de tijd mee. Ik vind deze scheiding dus eigenlijk niet pijnlijk maar eerder logisch of gewoon een gegeven. Of het goed of slecht is, of een oordeel kan ik niet geven als kunstenaar, want ik ben geen deskundige. Ik ben eerder voelend als kunstenaar en het boeit me en stoot me af.

Maar misschien begrijp ik je vraag ook verkeerd?

Uit je werk lijkt het of je de pijn en het onrecht van de planten die wij als niet anders dan massaproductie gebruiken letterlijk kan voelen en deze mishandeling zo vertaald dat de toeschouwer zich aangesproken voelt.

Hoop je of weet je dat jou werk verschil uit zal maken?

In mijn werk doe ik planten vaak letterlijk pijn.

Deze pijn komt direct uit mij, vaak is het eigen pijn die ik voel, persoonlijke pijn, die ik vertaal in planten-werk. Ik hoop dat mensen zich hierin kunnen spiegelen en ook pijn kunnen voelen, of juist liefde.

Ik weet niet of ik verschil kan uitmaken. Waarschijnlijk bij een enkele persoon wel.

Mensen een nieuwe kijkrichting geven, in een spiegel laten kijken, iets losmaken bij een kijker, iets laten voelen, een boodschap of een gevoel vertellen.

Als me dat soms lukt, ben ik al erg blij.

In ieder geval zie ik me niet de mens of de maatschappij veranderen, dat is ook niet mijn taak, vind ik.

Denk je dat er in de toekomst iets zal veranderen met betrekking op onze verwoestende relatie met de natuur?

De mens heeft een breekbaar eigenschap: hij leert niet uit fouten. Ik denk, dat alles zijn zin, zijn doel heeft.

Stel het geval dat de mens de natuur 'verwoest', zo hoe jij dat noemt, dan zal dat zo zijn.

Ook al proberen we nog zo hard de CO² uitstoting te verminderen, het zal de gehele aarde toch niet lukken.

Mijn mening is -in tegenstelling tot mijn werk, wat ik zelf als vrij rustig en eerder naar binnen gekeerd vind- heel radicaal wat de mens en de aarde betreft.

Roei jezelf en de aarde uit, misschien is het het lot van de aarde en de mens.

Als je het heel groot beschouwd, is de mens helemaal niet zo belangrijk.

Tegelijkertijd blijft de natuur vreselijk bijzonder. Maar rustgevend is toch: Stel de aarde gaat onder, dan ontstaat er misschien ergens anders in het heelal weer een andere geheimzinnige wereld. Net zo als in 'onze' natuur dus: de boom sterft af en een nieuw sprietje ontstaat onder aan het afstervende voet van de boom.

In mijn werk gaat het misschien eigenlijk meer om innerlijke kwetsbaarheid.

Heb je een atelier?

Ik heb een heel fijn atelier in de heerlijke Binckhorst in den Haag.

Hoe vaak in de week ben je met je eigen werk bezig?

Dat is een heel lastige vraag. Dat varieert gewoon heel erg, er zijn drukke en minder drukke tijden, maar ik probeer met regelmaat op mijn atelier te zijn, ook al zijn er geen aankomende projecten. Als ik er een week niet geweest ben, heb ik vreselijke Sehnsucht! ik hou erg van mijn atelier

Kun je leven van het werk dat je maakt of heb je er nog een baan naast?

Nee, dat kan ik niet.

Ik heb een heel onrustig leven. Ik heb 3 kleine freelance banen voor erbij, allemaal in culturele instellingen. Wel heel leuk, maar geen ideale situatie. Ik ben niet gezegend met subsidies, op de een of andere manier had ik nooit succes met het aanvragen van subsidies, Ik heb daarin ook een groot taal te kort en taal probleem. Dat is jammer, maar is niet anders. Dus ik heb op gegeven moment besloten om mezelf niet meer te laten kwetsen, want dat gebeurde helaas wel bij mij. Ik besloot liever 3 keer zo hart te werken en mijn eigen ding te draaien. Maar dat is vreselijk lastig want het maakt je leven erg onrustig. Ik leef op het laagste vuurtje, maar krijg er wel veel voor terug: het kunnen realiseren van mij eigen ideeën.

Ben je veel aan het netwerken of vind je het belangrijker met je eigen werk bezig te zijn en het aan het lot over te laten wat er op je pad komt?

Ik ben zeker wel aan het netwerken, dat gebeurt van zelf, je stelt tentoon, leert mensen kennen waarmee je werkt, spreekt. Ik vind netwerken ook helemaal geen slecht iets. In het tegendeel.

Ik ben ook wel bewust aan het netwerken, ook collega's aan het helpen met netwerken. Heb een groepje opgericht, waar kunstenaars op elkaars ateliers komen kijken en praten. Dat is ook netwerken. Ik ga veel tentoonstellingen bezoeken, maar ik ben geen type die zich in het voorgrond stelt en mensen direct claimt. Het moet wel natuurlijk zijn, bij mij.

Veel dingen zijn op het pad gekomen, en veel dingen zijn op pad gekomen, door een netwerk, zeker.

Welke manier(en) hanteer jij om inspiratie op te doen?

Dat is lastig. Inspiratie doet iedereen anders op. Ik kan door veel dingen geïnspireerd worden of soms door niets. Dat lukt het niet, het kan ook niet krampachtig.

Ik had een keer in een hele zware stagnatie, meerdere maanden.

Al het werk wat ik in die tijd maakte, werd maar nog een kopie van eerder werk, niets had meer betekenis, niet was goed, alles slecht en oninteressant.

Toen had ik een vreselijk zware tijd, ik werd verliefd, onsterfelijk verliefd, maar mijn liefde werd niet beantwoord. Dit jaar was werkelijk het verschrikkelijkste jaar van mijn leven.

Dat was ook de beste motor. Op eens kon ik alles kwijt in mijn werk, al mijn verdriet, al mijn emotie kon ik verwerken. Een crisis is altijd een fantastisch nieuwe start. I think...I restart!

Is je inspiratie constant of heb je soms tijden dat er niets uit je hoofd en handen komt?

Ja, zoals ik net schreef, soms gaat het heel vloeiend, soms heel stagnerend. Dat is normaal, altijd gerelateerd aan het leven en omstandigheden.

Hoe ontstaat bij jou een werk?

Ook altijd uit een situatie. Ik kan me laten inspireren door een gegeven, door een gevoel, door feiten, door een ruimte of door verwondering.

Vroeger op de academie had ik vaak een idee en die voerde ik uit. Ik kon zonder grote omwegen tot een beeld komen.

Je moest ook alles in woorden uitleggen, alles uit elkaar halen, wat in die tijd ook wel tot op bepaalde hoogte belangrijk is voor de bewustwording van wat je doet en waarmee je bezig bent.

Ik vond het een enige verademing dat dat niet meer moest nadat ik klaar was met de kunstopleiding.

Ik kon gewoon mijn eigen werk doen zonder me te moeten verklaren of te redeneren.

Door de pijnlijke ervaring van afwijzing van mijn liefde ben ik begonnen ook mijn werkwijze te veranderen.

Ik begin nu vaak geheel intuïtief, uit speelsels, uit experimenten.

Soms lukt dat niet, dan zet ik iets apart en een jaar later komt het weer te voorschijn.
En op eens past iets waar het toen niet paste.
Dit is het mooie van de denk- en gevoelswereld van een kunstenaar, denk ik.

Wat heeft in jou werk voorrang:

De uitwerking (hoe het eruit gaat zien) of het idee (het concept) ?

Alles is even belangrijk. In mijn werk ben ik een grote perfectionist, zoals de meeste kunstenaars.
Dus de uitwerking moet 100% kloppen voor mijn gevoel. Het idee is net zo belangrijk, want dat is het startpunt, maar dat is flexibel.

Heel erg bedankt dat je de tijd hebt gevonden al mijn vragen te beantwoorden. Ik ben werkelijk fan geworden van je werk. Je werk komt op mij heel puur en helder over. Ik vind dat je de juiste formule hebt gevonden tussen concept en compositorische uitwerking. Voor mij was het lezen en kijken naar je werk dan ook echt een eye-opener en het heeft een deurtje voor een andere manier van kijken naar de dingen voor mij geopend. Zoals kunst ook hoort de werken. Bedankt!

Natuurlijk, graag gedaan!